

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВАВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ

Перелигіна Р. В., Собчук А. Ю.

ВСТУП

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. В цьому контексті набувають ваги права людини, які безпосередньо реалізуються в процесі здійснення стосовно особи кримінального провадження, тобто за тих обставин, коли особа стає особливо вразливою. До цих прав, визначених кримінальним процесуальним законом, передусім відноситься право на захист. Однією зі складових частин механізму забезпечення права на захист є встановлення кримінальної відповідальності за його порушення.

1. Соціальна обумовленість криміналізації порушення права на захист

Передбачаючи кримінальну відповідальність за певне діяння, яке раніше не було кримінально караним, «законодавець, по-перше, визначає особливу важливість окремих суспільних відносин, по-друге, недостатність їх захисту та гарантування виключно іншими засобами правової охорони, ніж кримінально-правовими, та, по-третє, необхідність посилення державного переслідування окремих суспільно небезпечних діянь». Проте закріплення кримінальної відповідальності за певне діяння, хоча і є актом держави, має бути здійснене на визначених підставах. Отже, закріплення кримінальної відповідальності за певне діяння має бути соціально-обумовленим, тобто має існувати «причинно-наслідковий зв'язок між діянням та його негативним впливом на суспільні відносини, у результаті чого законодавець має підстави для включення такого діяння до переліку суспільно небезпечних, тобто його криміналізації»¹.

У національному законодавстві кримінальна відповідальність за порушення права на захист вперше була закріплена у КК України у 2001 році. М. І. Колос, характеризуючи КК України 2001 року як «першу повноцінну національну кодифікацію кримінального права в сучасній Українській державі», зазначає, що цей акт ґрунтувався на «усвідомленому

¹ Залеська А. В. Соціальна обумовленість порушення права на отримання освіти в Україні. *Форум права*. 2024. № 12. с. 334–338. URL: <https://cutt.ly/r2G0oMR>

поєднанні конституційних принципів із кримінально-правовими законодавчими нормами забезпечило високу якість значної частини системи положень КК України в редакції 2001 р.». У ст. 59 Конституції України у редакції від 28 червня 1996 року зазначено таке: «Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура»². Погоджуючись з позицією М. І. Колоса та беручи до уваги, що право на захист становить конституційний принцип, зазначимо, що одним із шляхів забезпечення реалізації цього принципу законодавець обрав встановлення кримінальної відповідальності за його порушення, що і стало свідченням визнання важливості суспільних відносин, що виникають в процесі реалізації права на захист.

Іншою обставиною, яка вплинула на встановлення кримінальної відповідальності за порушення права на захист стала ратифікація Україною Конвенції про захист прав людини, внаслідок чого Україна визнала юрисдикцію ЄСПЛ. Цю конвенцію було ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року, на підставі чого громадяни України після вичерпання усіх національних засобів захисту набули права звертатись за захистом свого порушеного права, гарантованого Конвенцією про захист прав і основних свобод. За влучним визначенням О. Павліченка, «ЄСПЛ [Конвенція про захист прав і основних свобод] – це своєрідна правова Конституція, яка заклала підвалини значних правових змін в Україні, зокрема, в системі судочинства. Європейська конвенція суттєво змінила правове бачення всіх правників в Україні: суддів, прокурорів, адвокатів. Ті стандарти і норми, які ще в середині 90-х вважалися «буржуазними», далекими і недосяжними, стали реальністю, і сьогодні Україна стала дуже гарним ретельним учнем, який продовжує вчитися. Ми маємо низку справ на розгляді в Європейському суді, але разом із тим ми використовуємо це, щоб змінювати на краще наше законодавство, нашу правозастосовчу практику і підвищувати стандарти забезпечення прав людини»³. Встановлення значної кількості порушень права на справедливий суд, в тому числі в частині порушення права на захист працівниками

² Колос М. І. Українське кримінальне право: походження, розвиток, сучасність: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08. Острог. 2019. 488 с.

³ Павлюченко О. 25 років від ратифікації ЄКПЛ. Як Україна стала гарним учнем і чому ще продовжує вчитися. *Закон і бізнес*. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/152189.html>3.

правоохоронних органів та суду, стало одним із чинників, які вплинули на криміналізацію порушення права на захист.

Необхідно наголосити, що незважаючи на значне збільшення кількості заяв, поданих ЄСПЛ проти України, та відповідно кількості постановлених проти України рішень, кількість рішень ЄСПЛ, у яких констатовано порушення ст. 6 Конвенції про прав людини в аспекті загальної справедливості судового розгляду, на теперішній час значно зменшилась. Вважаємо, що це насамперед обумовлено прийняттям КПК України 2012 року, вивченням практики застосування Конвенції з прав людини, інших міжнародних стандартів у сфері верховенства права та зумовленими цим світоглядними змінами суб'єктів правозастосування. Важливе місце у цьому процесі посідає вивчення власне практики ЄСПЛ. Ми погоджуємось з позицією В. А. Завгороднього про те, що саме «під впливом практики ЄСПЛ відбулися відчутні зміни і в процесуальних кодексах України, які відображають рух правової матерії (діяльнісний аспект права). Свідченням цьому є визначені в таких нормативно-правових актах засади (принципи) здійснення провадження і судочинства, серед них: верховенство права; повага до людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємниця спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканність права власності; презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; забезпечення права на захист; доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; розумність строків (загальні засади кримінального провадження – ст. 7 КПК України)⁴. Таким чином, можна стверджувати, що проблема порушення права на захист у світлі практики ЄСПЛ поступово знаходить своє вирішення.

Перш за все, порушення права на захист є порушенням права на справедливий суд, яке посягає на довіру до органів досудового розслідування та суду, внаслідок чого можна стверджувати, що завдається шкода авторитету держави. Проте чи є шкода, завдана порушенням права на захист, такою, що не підлягає усуненню? Відповідь на це питання є негативною: з положень КПК України випливає, що порушення права на захист становить істотне порушення прав людини, яке обумовлює недопустимість доказів, що, в свою чергу, може зумовити виправдання особи, а у разі порушення права на захист під час судового розгляду – скасування судового рішення на підставі істотного порушення вимог кримінального процесуального закону.

⁴ Завгородній В.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і прикладний аспекти: монографія. Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ. 2020. 536 с.

Разом з тим така шкода може бути значною у тому разі, коли порушення права на захист призвело до засудження невинної у вчиненні кримінального правопорушення особи, або воно вчинено за попередньою змовою групою осіб, або такі, що спричинили інші тяжкі наслідки. Проте і у першому, і у другому випадках необхідно встановити, що саме порушення права на захист призвело до засудження невинної у вчиненні кримінального правопорушення особи та інших тяжких наслідків. При чому, на нашу думку, саме суспільна небезпечність матиме місце лише у тому разі, коли йдеться про засудження завідомо невинуватої у вчиненні кримінального правопорушення особи, в іншому ж випадку, матиме місце кримінальне процесуальне правопорушення. Натомість порушення права на захист за попередньою змовою групою осіб свідчить про завідомо умисний характер та протиправну мету. Підсумовуючи викладене можна дійти висновку про те, що різні форми порушення права на захист характеризуються відмінними між собою ознаками як суспільної небезпечності, так і суспільної шкідливості, що зумовлює необхідність ретельного дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак права на захист та диференціації юридичної відповідальності⁵.

Розглядаючи типовість та достатність поширеності антисуспільної поведінки, яка полягає у порушенні права на захист необхідно звернутись до статистичних відомостей. Згідно з Єдиним звітом про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора станом за 2024 рік обліковано 7 369 кримінальних правопорушень проти правосуддя. З них лише 25 – це кримінальне правопорушення, передбачене ст. 374 КК України, показники про повідомлення про підозру за цією статтею відсутні, але є відомості про закриття 6 кримінальних проваджень, досудове розслідування яких було розпочато у попередні періоди⁶. У 2023 році Офісом Генерального прокурора обліковано 5 308 кримінальних правопорушень проти правосуддя, серед яких кількість кримінальних правопорушень за ст. 374 КК України – 34. Як і у попередньому періоді відомості про кількість повідомлень про підозру відсутні, а кількість закритих проваджень становить 16⁷.

⁵ Собчук А.Ю. Соціальна обумовленість криміналізації порушення права на захист. *Актуальні проблеми сучасної юридичної науки та практики в умовах воєнного стану*. Випуск 3: матеріали круглого столу (м. Київ, 6 жовтня 2022 року). Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 375 с.

⁶ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2024 року. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

⁷ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2023 року. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

З цього можна зробити висновок, що протягом 2019–2024 років до суду не було направлено жодного обвинувального акту у кримінальних провадженнях про порушення права на захист. Натомість має місце значний відсоток закритих кримінальних проваджень на підставах, передбачених частинами 1, 2, 6, ч. 1 ст. 284 КПК України, тобто у зв'язку зі встановленням відсутності події кримінального правопорушення; відсутності в діянні складу кримінального правопорушення; існуванням вироку по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановленням ухвали суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню.

Наведені відомості узгоджуються з даними ДСА України. Так, у звітах № 1-к «Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження» та № 2-к «Звіт судів апеляційної інстанції про розгляд апеляційних скарг у порядку кримінального провадження» за 2014–2024 роки відсутні відомості про кількість кримінальних проваджень про порушення права на захист, які надійшли на розгляд судів та були або, навпаки, не були розглянуті судами. У цих звітах зазначені загальні дані про кількість кримінальних проваджень стосовно кримінальних правопорушень проти правосуддя, без виділення окремого рядка для порушення права на захист, що має місце у тому разі, коли кримінальні провадження відповідної категорії не надходили до суду, або їх частка є малою і включається до загального показника кримінальних проваджень певного виду⁸⁹¹⁰¹¹¹²¹³.

⁸ Відповідь на запит про публічну інформацію № . Інф Б/552-20-907/20 від 25.09.2020 ДСА України. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/75852/response/188010/attach/3/012.pdf?cookie_passthrough=1

Вирок Жовтневого районного суду м. Харкова від 11.01.2017 у справі № 639/2011/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63991586>

⁹ Форма № 1-к «Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2021 рік». Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21

¹⁰ Форма № 2-к «Звіт судів апеляційної інстанції про розгляд апеляційних скарг у порядку кримінального провадження за 2021 рік». Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21

¹¹ Форма № 1-к «Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2022 рік». Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

¹² Форма № 1-к «Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2023 рік». Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023

¹³ Форма № 1-к «Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2024 рік». Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024

Дані судової статистики підтверджують результати пошуку вироків та ухвал, постановлених результатами розгляду кримінальних проваджень за ст. 374 КК України у ЄРСР. За період з 2013–2024 роки ЄРСР містить ухвали про результати розгляду скарг на бездіяльність прокурора стосовно невнесення до ЄРДР заяви про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 374 КК України, закриття кримінальних проваджень за цією статтею кримінального закону, ухвали, якими надано дозвіл на тимчасовий доступ до речей та документів для перевірки обставин, які могли б свідчити про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 374 КК України, а також лише один вирок у справі № 639/2011/16-к, яким особу визнано винуватою у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 366, ч. 1 ст. 374 КК України¹⁴.

Враховуючи незначний обсяг кримінальних проваджень у справах про кримінальне правопорушення, передбачене ст. 374 КК України, можна дійти висновку про те, що динаміка вчинення порушення права на захист може бути прослідкована лише в світлі динаміки кримінальних правопорушень проти правосуддя, для якої характерні: 1) відносно незначна питома вага в загальній структурі вчинених кримінальних правопорушень – якщо питома вага кримінальних правопорушень проти правосуддя становить 1, 4 % від загальної кількості кримінальних правопорушень, то частка, яка припадає на кількість кримінальних правопорушень, передбачених ст. 374 КК України, не може переважати статистичну похибку; 2) географічна зосередженість у містах та інших адміністративних одиницях, у яких розташовані органи досудового розслідування та суди¹⁵. Відсутність таких проваджень та їх масове закриття ще на стадії досудового розслідування навіть за умови значного судового контролю, може свідчити про низку інших обставин, зокрема, як про недоліки конструкції ст. 374 КК України, так і про недостатню ефективність кримінальної відповідальності за порушення права на захист. У будь-якому разі свідчить про те, що зменшення випадків порушення права на захист, констатованих у рішеннях ЄСПЛ щодо України відбулось не завдяки встановленню кримінальної відповідальності за порушення права на захист, а розвитку кримінального процесуального законодавства, реалізації засади змагальності кримінального провадження,

¹⁴ Вирок Жовтневого районного суду м. Харкова від 11.01.2017 у справі № 639/2011/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63991586>

¹⁵ Головки М.Б. Запобігання злочинам проти правосуддя в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету України. 2014. № 10. С. 51–53. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc10-2/part_2/17.pdf

що зумовило посилення ролі захисника. Також в силу вказаних обставин, на нашу думку, немає підстав сверджувати про латентність кримінального правопорушення «порушення права на захист», оскільки чинне кримінальне процесуальне законодавство передбачає вагомі засоби судового контролю за дотриманням прав підозрюваного, обвинуваченого, в тому числі і права на захист.

У світлі викладеного, вважаємо, що необхідність впливу на суб'єктів порушення права на захист саме кримінально-правовими заходами, враховуючи обмежені можливості системи кримінальної юстиції в протидії даній формі антисуспільної поведінки, є дискусійними. Перш за все, як вже було зазначено вище, закріплення у КК України відповідальності за порушення права на захист не перебуває у безпосередньому причинному зв'язку з дотриманням права на захист у кримінальному провадженні. І хоча, гіпотетично, порушення права на захист може охоплюватись такими підставами як «невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків»; або «вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури», вважаємо, що закріплення вказівки на це, на нашу думку, сприятиме чіткості зазначених положень закону. На підставі викладеного вважаємо, що часткова декриміналізація права на захист з одночасним внесенням до законодавства змін в частині регламентування дисциплінарної відповідальності слідчого, дізнавача, прокурора, судді не здійснить негативного впливу на охорону права на захист.

Розглядаючи співвідношення позитивних та негативних наслідків криміналізації порушення права на захист, зазначимо, що її позитивним наслідком було визнання суспільної цінності права на захист, а негативним – практична обмеженість можливостей застосування ст. 374 КК України, що створює ілюзію безкарності порушення права на захист та неефективності кримінального законодавства, що свідчить про необхідність пошуку альтернативних способів охорони права на захист засобами юридичної відповідальності різних видів.

Підсумовуючи викладене, слід констатувати, що на криміналізацію порушення права на захист вплинули такі чинники як необхідність охорони права на захист як конституційного принципу та одного з аспектів права на справедливий суд, закріпленого у ст. 6 Конвенції про захист прав людини, що було обумовлено набранням чинності Конституцією України та ратифікацією Україною Конвенції про захист прав людини. Кількість рішень ЄСПЛ, у яких констатовано порушення ст. 6 Конвенції про прав людини в аспекті загальної справедливості

судового розгляду та права на захист, на теперішній час значно зменшилась, що, враховуючи дані статистики, сталося не завдяки встановленню кримінальної відповідальності за порушення права на захист, а розвитку кримінального процесуального законодавства та реалізації засади змагальності кримінального провадження, що зумовило посилення ролі захисника.

Наразі норма про кримінальну відповідальність за порушення права на захист у тому виді, у якому вона закріплена у ст. 374 КК України, видається неефективною, а власне кримінальна відповідальність за просте порушення права захист без додаткових кваліфікуючих ознак – невідповідною основним чинникам криміналізації діяння. Різні форми порушення права на захист характеризуються відмінними між собою ознаками як суспільної небезпечності, так і суспільної шкідливості, що зумовлює необхідність ретельного дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак права на захист та диференціації юридичної відповідальності.

До об'єктивних ознак кримінального правопорушення права на захист відносяться об'єкт зазначеного кримінального правопорушення та його об'єктивна сторона.

Порушення права на захист за своїми об'єктивними ознаками (недопущення чи ненадання своєчасно захисника, а також інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист як прояви об'єктивної сторони), на нашу думку, має подібні за змістом ознаки з кримінальним правопорушенням, що передбаченим ст. 397 КК, а саме втручанням в діяльність захисника чи представника особи. Зазначені діяння кореспондують один одному в частині ознак об'єктивної сторони, але різняться за своїми об'єктами – право на захист та діяльність захисника чи представника особи по наданню правової допомоги, безумовно, співвідносяться між собою, проте право на захист є ширшим за своїм обсягом, оскільки охоплює і право на забезпечення надання правової допомоги, і право на здійснення захисту у кримінальному провадженні особисто. Можна сформулювати таке визначення правосуддя як родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVIII КК України – це правове благо, яке полягає в забезпеченні діяльності судової влади щодо досягнення завдань правосуддя: швидкого, повного та неупередженого розслідування і справедливого судового розгляду кримінальних проваджень та проваджень у справах про адміністративні правопорушення, вирішення цивільних, господарських, адміністративних спорів, встановлення юридичних фактів та виконання судових рішень, постановлених за результатами судового розгляду. Вважаємо, що, незважаючи на те, що у ст. 2 КПК України, яка

визначає завдання кримінального провадження, не згадуються слова «справедливий» або «справедливість», забезпечення справедливості судового розгляду як одного з цих завдань впливає з положень цієї статті КПК України «щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура».

Отож, право захист охоплює: 1) процесуальні права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, які здійснюються ним особисто; 2) право на правову допомогу захисника; 3) процесуальні обов'язки дізнавача, слідчого, прокурора та суду, обумовлені такою засадою кримінального провадження як забезпечення права на захист. Ураховуючи викладене, можна констатувати, що видовий об'єкт кримінальних правопорушень – забезпечення права на правову допомогу – не може бути вужчим за безпосередній об'єкт одного з кримінальних правопорушень, охоплених спільним видовим об'єктом.

2. Склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 374 Кримінального кодексу України

До об'єктивних ознак кримінального правопорушення права на захист відносяться об'єкт зазначеного кримінального правопорушення та його об'єктивна сторона. Враховуючи дискусійність питання визначення об'єкта кримінального правопорушення, зауважимо, що у цьому дослідженні ми виходимо з розуміння об'єкта кримінального правопорушення як правового блага. Саме цей підхід дозволяє врахувати не лише правовий, а й соціальний аспект об'єкта посягання. Можна сформулювати таке визначення правосуддя як родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVIII КК України – це правове благо, яке полягає в забезпеченні діяльності судової влади щодо досягнення завдань правосуддя: швидкого, повного та неупередженого розслідування і справедливого судового розгляду кримінальних проваджень та проваджень у справах про адміністративні правопорушення, вирішення цивільних, господарських, адміністративних спорів, встановлення юридичних фактів та виконання судових рішень, постановлених за результатами судового розгляду. Вважаємо, що, незважаючи на те, що у ст. 2 КПК України, яка визначає завдання кримінального провадження, не згадуються слова «справедливий» або «справедливість», забезпечення справедливості судового розгляду як одного з цих завдань впливає з положень цієї статті КПК України «щоб кожний, хто вчинив

кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура».

У кримінально-правовій теорії є усталеною позиція, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення – це зовнішня сторона суспільно небезпечного посягання, що характеризується діянням, наслідками, причинним зв'язком між ними, вчиненими у визначені час, умови та місці. У ч. 1 ст. 374 КК України наведено такі прояви об'єктивної сторони порушення права на захист: 1) недопущення захисника; 2) чи ненадання своєчасно захисника; 3) інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист.

Ці прояви об'єктивної сторони складу порушення права на захист характеризуються лише ознаками діяння, тобто це кримінальне правопорушення з формальним складом. Натомість згідно з ч. 2 ст. 374 КК України кваліфікований вид цього кримінального правопорушення має ознаки не лише діяння, а й наслідків у виді засудження невинуватої у вчиненні кримінального правопорушення особи або інших тяжких наслідків, тобто є кримінальним правопорушенням з матеріальним складом.

У КПК України замість термінів «допущення» або «надання» захисника вживається словосполучення «залучення захисника». Відповідно до ч. 1 ст. 48 КПК України захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Тобто в цьому контексті залучення захисника полягає у запрошенні захисника до вступу у кримінальне провадження, яке оформлюється укладенням договору з підозрюваним або обвинуваченим, іншими особами, які діють в її інтересах, за її клопотанням або за її наступною згодою, або в інших випадках – свідцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю або ордером. Також виходячи з ч. 1 ст. 49 «Залучення захисника слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням» та ст. 52 КПК України «Обов'язкова участь захисника» під словом «залучення» в цьому контексті слід розуміти обов'язок забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні, зокрема у випадках, визначених ст. 49 КПК України або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, а також якщо участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні. Отже, залучення захисника охоплює вступ захисника у кримінальне

провадження незалежно від того, чи запрошено його підозрюваним, обвинуваченим або іншими особами від його імені, чи призначено органом (установою), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги на підставі постанови слідчого або прокурора, або ухвали слідчого судді або суд.

У літературі представлені різні позиції стосовно форми діяння недопущення захисника. Частина науковців дотримуються позиції про те, що недопущення захисника може бути вчинене як шляхом дії, так і бездіяльності, виокремлюючи дію – як вчинення перешкод вступу захисника у кримінальне провадження, та бездіяльність – невиконання дізнавачем, слідчим, прокурором, суддею обов'язків забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, передбачених КПК України. На нашу думку, доцільно погодитись з тими дослідниками, які обґрунтовують позицію про те, що недопущення захисника може бути вчинене як шляхом дії, так і бездіяльності. КПК України покладає на дізнавача, слідчого, прокурора або суду обов'язки, пов'язані із забезпеченням права захист на тій стадії, коли захисник не вступив у кримінальне провадження: 1) надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника;

2) надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника, при цьому утримавшись від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника;

3) встановлення обставин, які відповідно до ст. 52 КПК України можуть стати підставою для обов'язкової участі захисника або залучення захисника;

4) з'ясування інших обставин, які відповідно до ст. 49 КПК України є підставою для отримання підозрюваним, обвинуваченим безоплатної правової допомоги;

5) забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні шляхом винесення постанови або ухвали про доручення відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, визначити адвоката для здійснення захисту за призначенням.

Невиконання цих обов'язків може полягати не лише у бездіяльності, тобто у простому утриманні від вчинення дій, визначених КПК України, а й у вчиненні перешкод залученню захисника, наприклад, шляхом відмови у встановленні зв'язку із захисником, правовою допомогою якого бажає скористатись підозрюваний або обвинувачений, або особами, які можуть запросити захисника, а також шляхом ненадання або відібрання засобів зв'язку для запрошення захисника.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що недопущення захисника охоплює невиконання визначених КПК України обов'язків стосовно забезпечення права підозрюваного, обвинуваченого захист в частині залучення захисника у кримінальне провадження незалежно від того, чи запрошено його підозрюваним, обвинуваченим або іншими особами від його імені, чи призначено органом (установою), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги на підставі постанови слідчого або прокурора, або ухвали слідчого судді або суд.

На нашу думку, формулювання «недопущення захисника» у ч. 1 ст. 374 КК України доцільно поміняти на інше, у якому оперувалось би словосполученнями «залучення захисника» та «невиконання обов'язку забезпечити участь захисника». Це по-перше, дозволило б усунути різне тлумачення недопущення захисника (як недопущення вже призначеного або запрошеного захисника до участі у конкретній процесуальній дії та унеможливлення вступу захисника до кримінального провадження, незважаючи на наявність правових підстав та бажання підозрюваного, обвинуваченого). По-друге, це надало б змогу уніфікувати термінологічний апарат КК та КПК України в частині положень про права на захист. Можливим варіантом заміни формулювання «недопущення захисника» було б «невиконання обов'язку забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні» та «перешкоджання залученню захисника».

В.В. Спірідонов, визначаючи «ненадання своєчасно захисника» як порушення службовими особами своїх обов'язків щодо залучення захисника, наголошує на проблемах його співвідношення з положеннями чинного КПК України, який не передбачає обов'язку слідчого, прокурора чи суду надавати захисника у певний строк. З огляду на це, на думку науковця, «критерієм своєчасності надання захисника згідно із КПК України виступає не додержання певного календарного строку, а настання певної події (наприклад, вимоги підозрюваного, встановлення того, що обвинувачений не володіє мовою, якою ведеться кримінальне провадження тощо)».¹⁶ Ми погоджуємося з таким висновком науковця, оскільки ст. 52 КПК України визначає факти, з моменти встановлення яких виникає обов'язок забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні. Зокрема, у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного (ч. 1 ст. 52 КПК України). Згідно з ч. 2 ст. 52 КПК України обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні:

¹⁶ Спірідонов М. О. Кримінальна відповідальність за порушення права на захист: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків. 2018. 26 с.

1) щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, – з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

2) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, – з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

3) щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, – з моменту встановлення цих вад;

4) щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, – з моменту встановлення цього факту;

5) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, – з моменту встановлення факту наявності в особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності;

6) щодо реабілітації померлої особи – з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи;

7) щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження, – з моменту прийняття відповідного процесуального рішення;

9) у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості – з моменту ініціювання укладення такої угоди.

Крім цього, ст. 49 КПК передбачає, що слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, якщо:

1) відповідно до вимог ст. 52 КПК України участь захисника є обов'язковою, а підозрюваний, обвинувачений не залучив захисника;

2) підозрюваний, обвинувачений заявив клопотання про залучення захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може його залучити самостійно;

3) слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд вирішить, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника, а підозрюваний, обвинувачений не залучив його.¹⁷

¹⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI Верховна Рада. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

На нашу думку, виходячи з буквального тлумачення словосполучення «інше грубе порушення права на захист», його можна розуміти як будь-яке порушення права на захист, яке характеризується мінімальним рівнем «грубості», жодних орієнтирів для чого КК України містить, що зумовлює звернення для встановлення його змісту до положень КПК України. Проте за такого підходу будь-яке порушення права на захист як підстава для скасування судового рішення водночас становитиме і форму об'єктивної сторони відповідного кримінального правопорушення. У ч. 2 ст. 374 КК України закріплені ознаки кваліфікованого складу порушення права на захист, а саме наслідки цього діяння – засудження невинної у вчиненні кримінального правопорушення особи або спричинення інших тяжких наслідків. КПК не містить визначення поняття «засудження». Відповідно до ч. 2 ст. 43 КПК України засудженим у кримінальному провадженні є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили. З цього випливає, що під засудженням слід розуміти набрання законної сили обвинувальним вироком стосовно особи. Вживання саме формулювання «засудження» зумовлює ту обставину, що у разі настання інших процесуальних наслідків – виправдання, закриття кримінального провадження, застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, означатиме відсутність відповідної кваліфікуючої ознаки, хоча незалежно від процесуального наслідку на життя підозрюваного або обвинуваченого здійснюється негативний вплив. Також, на нашу думку, порушення права на захист особи, незалежно від того чи є особа винуватою або невинуватою, не змінює ступінь суспільної небезпечності цього діяння, оскільки усі громадяни рівні у правах і право на захист мають усі особи, незалежно від того вчинили вони кримінальне правопорушення чи ні. Винятком є той випадок, коли йде мова про завідомо невинувату особу, оскільки посягання здійснюється не лише на відносини правосуддя, й на свободу та особисту недоторканність особи. Тому, на нашу думку, формулювання, закріплене у ч. 2 ст. 374 КК України, тобто «засудження невинної у вчиненні кримінального правопорушення особи» було б доцільно розглядати як «притягнення завідомо невинуватої особи до кримінальної відповідальності». Притягнення до кримінальної відповідальності становить стадію кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особи про підозру у вчиненні кримінального правопорушення та може бути завершеною як набранням вироком законної сили, так і постановленням іншого рішення або закриттям кримінального провадження як форми закінчення досудового розслідування. У ст. 372 КК України передбачено ознаки притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності.

У такому разі порушення права на захист, яке спричинило притягнення завідомо невинуватої особи до кримінальної відповідальності, становило б спосіб вчинення діяння, передбаченого ст. 372 КК України і не потребувало б додаткової кваліфікації.

Суб'єктивні ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 374 КК України, охоплюють суб'єкта та суб'єктивну сторону порушення права на захист. У ч. 1 ст. 374 КК України зазначений суб'єкт цього кримінального правопорушення: дізнавач, слідчий, прокурор, суддя. Порушення права на захист неодноразово становило предметом досліджень науковців. Разом з тим це не виключає доцільності подальших наукових досліджень у цій сфері передусім з огляду на дискусійність окремих положень. Крім цього, необхідно взяти до уваги недостатність наукової розробки окремих питань, зокрема, особливостей суб'єктивних ознак кримінального правопорушення порушення права на захист. Враховуючи викладене, ці питання потребують додаткової уваги.

Суб'єкт порушення права на захист є спеціальним, ознаки якого визначені у ч. 2 ст. 18 КК України України, відповідно до якої спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Беручи викладене до уваги, можна констатувати, що дізнавач, слідчий, прокурор, суддя як спеціальні суб'єкти не лише характеризуються ознаками загального суб'єкта, такими як вік та осудність, а й відносяться до осіб зі спеціальною правосуб'єктністю – здатністю особи у встановленому законодавством порядку набувати певного правового статусу та виступати носієм суб'єктивних прав та юридичних обов'язків дізнавача, слідчого, прокурора, судді¹⁸.

При дослідженні правосуб'єктності учасників кримінального провадження слід виходити з того, що вони є неоднаковими за своїм процесуальним становищем, правовим статусом у кримінальному провадженні, обсягом та змістом функцій і завдань, що ними виконуються¹⁹.

Визначення термінів «дізнавач», «слідчий», «прокурор», «суддя» в контексті кримінального провадження містяться у ст. 3 КПК України. Зокрема, дізнавач – це службова особа підрозділу дізнання органу

¹⁸ Сторова В. В. Деякі питання правосуб'єктності суддів судів загальної юрисдикції. *Вісник НТУУ «КПІ». «Політологія. Соціологія. Право»*. 2014. Вип. 3/4 (23/24). С. 181–184. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2014/3-4/29.pdf>

¹⁹ Веселов М., Гайденко В., Приходько К. Правосуб'єктність учасників кримінального провадження: проблеми законодавчого врегулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 171–176. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/06/35.pdf>

Національної поліції, органу безпеки, органу Бюро економічної безпеки України, органу ДБР, НАБУ, у випадках, установлених цим Кодексом, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків (п. 4-1 ст. 3 КПК України). Прокурор – особа, яка обіймає посаду, передбачену ст. 15 Закону України «Про прокуратуру», та діє у межах своїх повноважень (п. 15 ст. 3 КПК України). Слідчий – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу ДБР, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (п. 17 ст. 3 КПК України). Суддя – голова, заступник голови, суддя Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, апеляційного суду, місцевих загальних судів, які відповідно до Конституції України на професійній основі уповноважені здійснювати правосуддя, а також присяжний.

Враховуючи викладене, можна констатувати, що хоча мінімальним віком кримінальної відповідальності за ст. 374 КК, є 18 – річний вік, проте наявність кваліфікаційних вимог щодо вищої освіти, а в окремих випадках і стосовно стажу роботи в галузі права, фактично значно його підвищують. На нашу думку, такий самий підхід також підлягає застосуванню при розгляді такої ознаки суб'єкта як осудність. Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. В цьому контексті можна вести мову про презумпцію осудності осіб, зазначених у ч. 1 ст. 374 КК України. Презумпція осудності дізнавача, прокурора, слідчого, судді ґрунтується на відповідності особи вимогам, встановленим законодавством для зайняття відповідної посади, та тому факті, що нею пройдено конкурсний відбір, з чого випливає, що особи, які посідають відповідні посади, можуть усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Разом з тим поняття осудності розглядається з двох позицій: 1) як психічний стан особи; 2) як здатність особи нести юридичну відповідальність за вчинене нею діяння. Керуючись першим розумінням осудності, можна констатувати презумпцію осудності дізнавача, прокурора, слідчого, судді при виконанні повноважень, визначених КПК України, та вчиненні діяння, передбаченого ст. 374 КК України. Проте, особа вже під час виконання повноважень дізнавача, прокурора, слідчого, судді, може захворіти на хворобу, яка обумовлює такий психічний стан особи, що є підставою вважати, що така не могла

усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. Беручи до уваги викладене, слід констатувати, що осудність хоча і є передумовою зайняття особою певної посади, ця ознака не може вважатись такою, що є «автоматично» притаманною спеціальному суб'єкту кримінального правопорушення проти правосуддя. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 35 КПК України визначення судді (запасного судді, слідчого судді), а в разі колегіального розгляду – судді-доповідача для розгляду конкретного провадження здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою під час реєстрації відповідних матеріалів, скарги, клопотання, заяви чи іншого процесуального документа за принципом випадковості та в хронологічному порядку з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження для кожного судді, заборони брати участь у перевірці вироків та ухвал для судді, який брав участь в ухваленні вироку або ухвали, про перевірку яких порушується питання (крім перегляду за нововиявленими обставинами), перебування суддів у відпустці, відсутності у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відрядженням, а також інших передбачених законом випадків, через які суддя не може здійснювати правосуддя або брати участь у розгляді судових справ. Після визначення судді (запасного судді, слідчого судді) або судді-доповідача для конкретного судового провадження не допускається внесення змін до реєстраційних даних щодо цього провадження, а також видалення цих даних з Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, крім випадків, установлених законом. Враховуючи, що суддею-доповідачем у справі є суддя, визначений Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою під час автоматизованого розподілу матеріалів кримінального провадження, а якщо кримінальне провадження у Верховному Суді має розглядатися колегіально у складі відповідної палати – головуючим на засіданнях палати є суддя-доповідач, визначений Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою при первісному розподілі матеріалів кримінального провадження, розгляд кримінального провадження суддею (суддями), визначеними у інший спосіб, розглядаються як незаконний склад суду. В свою чергу, ухвалення судового рішення незаконним складом суду становить істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, яке є підставою для скасування судового рішення.

Отже, суб'єкт порушення права на захист є спеціальним і чітко визначеним у ст. 374 КК України – дізнавач, слідчий, прокурор, суддя. Ознаками, які характеризують суб'єкт порушення права на захист, є вік та осудність, які, з огляду на встановлені законодавством вимоги та

кваліфікаційні характеристики, є передумовою правомірності зайняття особою посади дізнавача, слідчого, прокурора, судді, а також особливості правосуб'єктності спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 374 КК України, які становлять посада та характер повноважень за посадою, а не наявність повноважень стосовно здійснення досудового розслідування та судового конкретного кримінального провадження. Суб'єктивна сторона порушення права на захист характеризується виною у формі умислу щодо основного складу кримінального правопорушення, визначеного у ч. 1 ст. 374 КК України, а стосовно кваліфікованого складу кримінального правопорушення – вина може бути як у формі умислу, та і мати змішану форму – умисел щодо діяння та необережність у стосовно наслідків – засудження невинуватої особи або інших тяжких наслідків. Мета та мотив порушення права на захист не мають значення для кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 374 КК України.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене, право на захист становить правове благо, спрямоване на забезпечення повноти досудового розслідування і справедливого судового розгляду кримінальних проваджень, а саме на всебічні та об'єктивні досудове розслідування та судовий розгляд, які здійснюються неупередженими, визначеними законом суб'єктами в межах належної правової процедури.

На нашу думку, право захист охоплює: 1) процесуальні права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, які здійснюються ним особою; 2) право на правову допомогу захисника; 3) процесуальні обов'язки дізнавача, слідчого, прокурора та суду, обумовлені такою засадою кримінального провадження як забезпечення права на захист. Ураховуючи викладене, можна констатувати, що видовий об'єкт кримінальних правопорушень – забезпечення права на правову допомогу – не може бути вужчим за безпосередній об'єкт одного з кримінальних правопорушень, охоплених спільним видовим об'єктом.

«Право на захист» є ширшим за змістом поняттям, ніж поняття «право на правову допомогу», а оскільки видовий об'єкт кримінальних правопорушень – забезпечення права на правову допомогу – не може бути вужчим за безпосередній об'єкт одного з кримінальних правопорушень, охоплених спільним видовим об'єктом, виділення видового об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 374 КК України, як спільного з кримінальними правопорушеннями, передбаченими статтями 397, 398-400 КК України не видається можливим. Безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення,

передбаченого ст. 374 КК України є право на захист – правове благо, спрямоване на забезпечення повноти досудового розслідування і справедливого судового розгляду кримінальних проваджень. Перелік потерпілих від кримінального порушення, передбаченого ст. 374 КК України, має бути доповнений вказівкою на таких осіб, стосовно яких передбачено застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, та осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру або вирішується питання про їх застосування.

Повноту досудового розслідування можна визначити як всебічне та об'єктивне здійснення досудового розслідування встановленим законом неупередженим суб'єктом за належної правової процедури, спрямованим на з'ясування обставин, які дають підстави для висновку як про вчинення кримінального правопорушення підозрюваним, обвинуваченим, або які можуть спростувати цей висновок. Справедливий судовий розгляд можна визначити як всебічний та об'єктивний судовий розгляд, який здійснюється за належної правової процедури неупередженим судом на підставі змагальності сторін. Вважаємо, що справедливість судового розгляду, як і забезпечення повноти досудового розслідування як завдання кримінального провадження перебувають у зв'язку не лише із засадою кримінального провадження «забезпечення права на захист», а й іншими засадами кримінального провадження: верховенством права, законністю та доступом до правосуддя, що зумовлює їх розгляд в світлі зазначених загальних засад кримінального провадження.

АНОТАЦІЯ

Досліджено чинники соціальної обумовленості криміналізації порушення права на захист на час прийняття Кримінального кодексу України, до яких віднесено суспільну небезпечність, типовість та поширеність антисуспільної поведінки; динаміку суспільно небезпечних діянь, необхідність впливу на суб'єктів цих діянь кримінально-правовими заходами; можливості системи кримінальної юстиції в протидії цій формі антисуспільної поведінки, співрозмірність позитивних та негативних наслідків криміналізації, а також інші обставини політико-правового життя держави, які вплинули на встановлення кримінальної відповідальності за зазначене діяння, а саме – набрання чинності Конституцією України та ратифікація Україною Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Обґрунтовано недоцільність встановлення саме кримінальної відповідальності за порушення права на захист, вчиненого без визначених кваліфікуючих ознак, якими є, наприклад, вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб або

настання тяжких наслідків. Такий підхід обумовлює можливість встановлення інших правових наслідків цього діяння, зокрема, шляхом посилення дисциплінарної відповідальності дізнавача, слідчого, прокурора, судді. Висвітлено кримінально-правову характеристику порушення права на захист. Сформульовано визначення родового та безпосереднього об'єктів порушення права на захист. Охарактеризовано форми об'єктивної та суб'єктивної сторони порушення права на захист у ст. 374 Кримінального кодексу України.

Література

1. Залеська А. В. Соціальна обумовленість порушення права на отримання освіти в Україні. *Форум права*. 2024. № 12. С. 334–338. URL: <https://cutt.ly/r2GOoMR>
2. Колос М. І. Українське кримінальне право: походження, розвиток, сучасність: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08. Острог. 2019. 488 с.
3. Павлюченко О. 25 років від ратифікації ЄКПЛ. Як Україна стала гарним учнем і чому ще продовжує вчитися. *Закон і бізнес*. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/152189.html3>.
4. Завгородній В.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і прикладний аспекти: монографія. Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ. 2020. 536 с.
5. Собчук А.Ю. Соціальна обумовленість криміналізації порушення права на захист. *Актуальні проблеми сучасної юридичної науки та практики в умовах воєнного стану*. Випуск 3: матеріали круглого столу (м. Київ, 6 жовтня 2022 року). Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 375 с.
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2024 року. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyata-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2023 року. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyata-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
8. Відповідь на запит про публічну інформацію № . Інф Б/552-20-907/20 від 25.09.2020 *ДСА України*. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/75852/response/188010/attach/3/012.pdf?cookie_passthrough=1
9. Форма № 1-к «Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2021 рік». *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21

10. Форма № 2-к «Звіт судів апеляційної інстанції про розгляд апеляційних скарг у порядку кримінального провадження за 2021 рік». *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21

11. Форма № 1-к «Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2022 рік». *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

12. Форма № 1-к «Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2023 рік». *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023

13. Форма № 1-к «Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2024 рік». *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024

14. Вирок Жовтневого районного суду м. Харкова від 11.01.2017 у справі № 639/2011/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63991586>

15. Головка М.Б. Запобігання злочинам проти правосуддя в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету України*. 2014. № 10. С. 51–53. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc10-2/part_2/17.pdf

16. Спірідонов М. О. Кримінальна відповідальність за порушення права на захист: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків. 2018. 26 с.

17. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI *Верховна Рада. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

18. Єгоров В. В. Деякі питання правосуб'єктності суддів судів загальної юрисдикції. *Вісник НТУУ «КПІ». «Політологія. Соціологія. Право»*. 2014. Вип. 3/4 (23/24). С. 181–184. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2014/3-4/29.pdf>

19. Веселов М., Гайденок В., Приходько К. Правосуб'єктність учасників кримінального провадження: проблеми законодавчого врегулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 171–176. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/06/35.pdf>

Information about the authors:
Perelyhina Raisa,

Associate Professor at the Department of Criminal Law and Procedure
Kyiv University of Law of the National Academy
of Sciences of Ukraine,
7A, Akademika Dobrokhotova Str., Kyiv, 03142, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3798-0861

Sobchuk Anton,
Postgraduate Student
Institute of State and Law named after V.M. Koretsky of the National
Academy of Sciences of Ukraine,
4, Triochsvyatitelska, Str., Kyiv, 01001, Ukraine
ORCID: 0000-0001-7857-1418